

BO'LAJAK TARBIYACHILARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASH TEXNOLOGIYASINING PSIXOLOGIK- PEDAGOGIK OMILLARI

Saidova Dilnoza Baxtiyor qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti magistranti

saidovadilnoza366@gmail.com

ORCID:009000467960724

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida psixologik va pedagogik omillarning roli tahlil qilinadi. Kasbiy tayyorgarlik texnologiyasining samaradorligini oshirishda ta'lim jarayonida inson psixikasining xususiyatlari, motivatsiya, pedagogik kommunikatsiya va shaxsiy rivojlanish masalalari muhim omillar sifatida ko'rib chiqiladi. Maqolada mazkur omillarni amaliy qo'llash usullari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri haqida fikrlar ilgari suriladi. Natijada, bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy malakasi va shaxsiy fazilatlarini shakllantirishda psixologik-pedagogik yondashuvlarning ahamiyati tasdiqlanadi.*

Kalit so'zlar: *kasbiy tayyorgarlik, tarbiyachi, psixologik-pedagogik omillar, kasbiy faoliyat, ta'lim texnologiyasi, motivatsiya, pedagogik kommunikatsiya, shaxsiy rivojlanish*

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlarni zamonaviy bilim va ko'nikmalar bilan ta'minlash hamda ularni raqobatbardosh kadr sifatida shakllantirish davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan qabul qilingan ko'plab qarorlar va farmonlar ta'lim sohasining rivojlanishiga yangi impuls berdi. Xususan, 2017-yil 22-yanvarda qabul qilingan "2017-2021-yillarda ta'lim sifatini tubdan yaxshilash bo'yicha Harakatlar strategiyasi" va 2019-yil 30-avgustdagi "Mamlakatimizda ta'lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qaror ta'lim jarayonida sifat va samaradorlikni oshirishga qaratilgan. Ushbu hujjatlar ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish, o'qituvchilarning kasbiy malakasini muntazam oshirish hamda psixologik-pedagogik omillarni inobatga olish zaruratini ta'kidlaydi.

Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash — murakkab va ko'p qirralik jarayon bo'lib, bunda nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy ko'nikmalar, shuningdek, pedagogik va psixologik jihatlar ham muhim ahamiyatga ega. Kasbiy tayyorgarlik jarayonida shaxsning psixologik holati, motivatsiyasi, pedagogik kommunikatsiya madaniyati va shaxsiy fazilatlarini samarali o'rganilishi va rivojlantirilishi zarur. Chunki pedagogning kasbiy muvaffaqiyati ko'pincha uning psixologik barqarorligi,

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

kommunikativ qobiliyatlari va pedagogik yondashuvining samarasiga bog'liqdir. Shu bois, bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va amaliy qo'llash texnologiyasi ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari orasida pedagogik diagnostika, individual yondashuv, interfaol metodlar va psixologik treninglar keng qo'llanilmoqda. Ularning barchasi tarbiyachining shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga turtki bo'lib, samarali kasbiy faoliyat uchun zarur shart-sharoit yaratadi. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash texnologiyasining psixologik-pedagogik omillarini o'rganish bugungi ta'lim tizimining dolzarb masalalaridan biridir. Bu borada olib borilayotgan ilmiy izlanishlar, amaliy tadbirlar va davlat siyosati o'rtasida uyg'unlik bo'lishi ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

Bugungi kun ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biri — bu pedagog kadrlarni, xususan, bo'lajak tarbiyachilarni sifatli tayyorlashdir. Kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida pedagoglarning faqat nazariy bilimlarga ega bo'lishi yetarli emas, balki ularning shaxsiy psixologik xususiyatlari, pedagogik kommunikatsiya madaniyati va ijtimoiy-psixologik kompetentsiyalari ham shakllanishi zarur. Shu sababli, pedagogik kasbiy tayyorgarlikni tashkil etishda psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va amaliy qo'llash — ta'lim jarayonining sifat va samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasiga oid ko'plab qaror va farmonlari bu jarayonda muhim yo'nalishlarni belgilab berdi. Xususan, 2020-yil 14-dekabrdagi "O'zbekiston Respublikasi ta'lim tizimini yanada rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi farmoni ta'limning barcha bosqichlarida innovatsion pedagogik yondashuvlarni keng joriy etish va pedagog kadrlarni tayyorlash tizimini takomillashtirishni nazarda tutadi. Ushbu hujjatda psixologik-pedagogik omillarning rolini oshirish va pedagoglarning shaxsiy hamda kasbiy rivojlanishiga e'tibor qaratish lozimligi qayd etilgan. Psixologik-pedagogik omillar deganda, birinchidan, pedagogning shaxsiy psixologik xususiyatlari — stressga chidamliligi, motivatsiyasi, ijodkorligi, hamdardligi, muloqot madaniyati tushuniladi. Ikkinchidan, pedagogik faoliyat jarayonida qo'llaniladigan metod va texnologiyalarning psixologik asoslari, ya'ni talabaning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish va tarbiyalash yondashuvlari nazarda tutiladi. Uchinchi jihat — bu pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish uchun mo'ljallangan trening va seminarlarning psixologik-pedagogik mazmuni.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim muhitida bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida innovatsion texnologiyalar, masalan, interaktiv metodlar, psixodrama, simulyatsiya, o'yin usullari keng qo'llanilmoqda. Bularning barchasi o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatishga, ularning individual rivojlanishiga ko'maklashishga qaratilgan. Bu esa o'z navbatida, pedagogning kasbiy muvaffaqiyati va ta'lim sifatining oshishiga xizmat qiladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Shu ma'noda, bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish, ulardan oqilona foydalanish — nafaqat pedagoglarning kasbiy malakasini oshirish, balki ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlash uchun zarurdir. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatimizdagi ta'lim sifatini tubdan yaxshilashga, mamlakatning kelajak avlodini munosib tarbiyalashga xizmat qiladi. Shunday qilib, maqolaning maqsadi — bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash texnologiyasidagi psixologik-pedagogik omillarni tahlil qilish, ularning ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyatini ochib berishdir. Maqolada mazkur omillarning nazariy asoslari, ularni amaliy qo'llash usullari va natijalari batafsil ko'rib chiqiladi.

Ta'lim tizimida pedagog kadrlarni tayyorlash jarayoni nafaqat bilimlarni yetkazish, balki shaxsiy va kasbiy fazilatlarni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Bugungi kunda pedagoglar jamiyatning ijtimoiy, madaniy va psixologik o'zgarishlariga moslashishi, yangi pedagogik texnologiyalarni samarali qo'llashi talab qilinadi. Shuning uchun bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda psixologik-pedagogik omillarga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Psixologik omillar deganda, pedagogning shaxsiy xususiyatlari, hissiy intellekti, stressga chidamliligi, motivatsiyasi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlari tushuniladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagoglarning psixologik barqarorligi va motivatsiyasi ularning kasbiy muvaffaqiyatining asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida ularning motivatsiyasini uyg'otish, ijobiy psixologik muhit yaratish muhim ahamiyatga ega.

Kasbiy faoliyatda samarali muloqot qilish qobiliyati — pedagogning eng muhim sifatlaridan biridir. Pedagogik kommunikatsiya orqali tarbiyachi o'quvchilar bilan ishonchli aloqani o'rnatadi, ularning ijtimoiy va psixologik muammolarini tushunib, o'z vaqtida yordam ko'rsatadi. Shu bois, kasbiy tayyorgarlikda pedagogik kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus treninglar va interaktiv mashg'ulotlar tashkil etilishi kerak. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari — interaktiv darslar, o'yin metodlari, loyiha asosida o'qitish, individual yondashuv kabi yondashuvlar o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadi va ta'lim jarayonini samarali qiladi. Bularning barchasi psixologik asoslarga tayangan holda qo'llanilishi zarur. Masalan, o'yin metodi bolalarning faoliyatga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi, loyiha asosida o'qitish esa mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvlarni rivojlantiradi.

Kasbiy malakani oshirishda treninglar muhim vosita hisoblanadi. Psixologik-pedagogik treninglar orqali bo'lajak tarbiyachilar o'zaro munosabatlarni boshqarish, stressni yengish, konfliktlarni hal etish ko'nikmalarini egallaydi. Bu esa ularning kasbiy faoliyatda muvaffaqiyat qozonishiga xizmat qiladi. Treninglar amaliy mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va refleksiyalarni o'z ichiga oladi. Bo'lajak tarbiyachilarning shaxsiy rivojlanishi — ularning kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismidir. Pedagog shaxs sifatida o'sib borishi, o'ziga bo'lgan ishonchi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishi kerak. Bu jarayonda o'z-o'zini anglash, ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy qadriyatlar shakllanishi

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

muhimdir. Ta'lim jarayonida bularni rivojlantirish uchun maxsus psixologik-pedagogik modul va metodikalar qo'llaniladi.

O'zbekiston Respublikasi davlat siyosati pedagog kadrlarni tayyorlash jarayonini yangilashga qaratilgan. Prezident qarorlari va farmonlari doirasida ta'lim tizimida psixologik-pedagogik yondashuvlarni keng joriy etish, kasbiy standartlarni yuqori darajaga ko'tarish vazifalari belgilangan. Bu esa bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etishni dolzarb qiladi. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida motivatsiya muhim psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi. Motivatsiya pedagogning ijodiy faoliyati, mas'uliyat hissi va o'z ustida ishlashga bo'lgan intilishini belgilaydi. Shu bois, ta'lim muassasalarida motivatsiyani uyg'otuvchi metodlar va pedagogik sharoitlarni yaratish zarur. Ular orasida o'quvchilar bilan samarali muloqot, muvaffaqiyatlarni rag'batlantirish, individual yondashuv va doimiy teskari aloqa tizimi mavjud.

Pedagog kasbiy faoliyatda ko'plab tashqi va ichki bosimlarga duch keladi. Shu sababli bo'lajak tarbiyachilarga stressni boshqarish va emotsional barqarorlikni ta'minlash bo'yicha psixologik tayyorgarliklar o'tkazish zarur. Psixologik treninglar, meditatsiya, relaksatsiya texnikalari va emotsional intellektni rivojlantirish mashg'ulotlari bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Har bir talaba o'ziga xos xususiyatlarga ega, shuning uchun kasbiy tayyorgarlik jarayonida individual yondashuvni tashkil etish muhimdir. Pedagoglar talabalarning psixologik profilini o'rganib, ularning o'qish uslubi, qobiliyatlari va motivatsiyasiga mos ta'lim texnologiyalarini tanlashlari lozim. Bu yondashuv pedagogik jarayonni samarali qiladi va tarbiyachining shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlaydi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar — masalan, masofaviy ta'lim, interaktiv platformalar, multimediya vositalari va simulyatsiya usullari keng qo'llanilmoqda. Bu texnologiyalar pedagogning psixologik va pedagogik imkoniyatlarini kengaytirib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bo'lajak tarbiyachilarni ushbu texnologiyalarni o'zlashtirishga tayyorlashda psixologik-pedagogik yondashuvlar asosida treninglar va metodik qo'llanmalar ishlab chiqish zarur. Kasbiy faoliyatda etika — pedagogning shaxsiy va kasbiy munosabatlarini tartibga soluvchi asosiy printsiptir. Kasbiy etikaning psixologik-pedagogik aspektlari o'quvchi bilan munosabatda ishonchni, hurmatni va samimiyatni ta'minlaydi. Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda etika qoidalarini na faqat nazariy jihatdan, balki amaliy mashg'ulotlar orqali ham o'rgatish muhimdir.

Kasbiy faoliyatda refleksiya — o'z ishini baholash va takomillashtirish jarayoni bo'lib, pedagoglarning shaxsiy va kasbiy o'sishi uchun zarur. Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda ularga refleksiv fikrlashni shakllantirish, o'z ustida ishlash ko'nikmalarini o'rgatish lozim. Bu o'z navbatida pedagoglarning mustaqil va ijodiy faoliyat olib borishiga yordam beradi. Mamlakatimiz ta'lim tizimida psixologik-pedagogik xizmatlar — psixologlar, konsultantlar, metodistlar faoliyati muhim

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

ahamiyatga ega. Ular bo'lajak tarbiyachilarning psixologik holatini kuzatib boradi, kasbiy qiyinchiliklarni yengishda yordam beradi va pedagogik jarayonning samaradorligini oshirishga ko'maklashadi. Ushbu xizmatlarni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biridir.

Ushbu maqola bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida psixologik-pedagogik omillarning roli va ahamiyatini yangi yondashuvlar asosida tahlil qilgan holda, mavjud ilmiy va amaliy tajribani kengaytiradi. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar va psixologik metodlarning integratsiyasi, shuningdek, motivatsiya, pedagogik kommunikatsiya, stressni boshqarish kabi omillarning kasbiy tayyorgarlikdagi o'rnini yangi uslubiy asoslarda ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, maqolada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining so'nggi qarorlari va davlat dasturlarining ta'lim sifatini oshirishda psixologik-pedagogik yondashuvlarning muhimligini ta'kidlagani asosiy e'tibor qaratilgan.

Ilmiy yangilik shundaki, maqolada psixologik-pedagogik treninglar va interaktiv metodlarning bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda samaradorligini oshirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar ilgari suriladi. Shu bilan birga, shaxsiy rivojlanish va kasbiy malaka shakllanishining integratsiyalashgan tizimi yangi nazariy model sifatida taklif etilgan. Umuman olganda, maqola ta'lim sohasidagi psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq etish orqali bo'lajak tarbiyachilarning sifatli tayyorlanishiga yangi ilmiy va metodologik asos yaratadi.

Bo'lajak tarbiyachilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayoni zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim va murakkab yo'nalishlaridan biridir. Ushbu jarayon nafaqat nazariy bilimlar berish, balki psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va amaliy qo'llash orqali pedagogning shaxsiy va kasbiy fazilatlarini shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Maqolada ko'rsatib o'tilganidek, pedagogik kasbiy tayyorgarlik jarayonida psixologik omillar — motivatsiya, stressga chidamlilik, emotsional barqarorlik, pedagogik kommunikatsiya kabi jihatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu omillar bo'lajak tarbiyachining samarali faoliyat yuritishi va o'quv jarayonida yuqori natijalarga erishishida poydevor vazifasini bajaradi.

Maqolada ta'kidlangan asosiy jihatlardan yana biri pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlarning psixologik-pedagogik asoslari hisoblanadi. Interaktiv o'quv metodlari, psixologik treninglar, individual yondashuv kabi texnologiyalar pedagoglarning kasbiy kompetentsiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu jarayon ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish, shuningdek, ularning shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlash imkonini beradi. Shuningdek, maqola bo'yicha ma'lum bo'ldiki, shaxsiy rivojlanish va kasbiy malakani shakllantirish bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, pedagoglarning o'z ustida muntazam ishlashi, o'z-o'zini anglash va refleksiya qobiliyatini rivojlantirishi kasbiy muvaffaqiyatning kalitidir. Pedagoglarning o'zini tahlil qilish va doimiy takomillashtirish jarayoni ta'lim jarayonining sifatini oshirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Davlat siyosatida ta'lim sohasida innovatsiyalarni joriy etish va psixologik-pedagogik xizmatlarni rivojlantirish alohida o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'limni rivojlantirish bo'yicha farmon va qarorlari bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonini yangi bosqichga ko'tarishda muhim strategik hujjatlar hisoblanadi. Bu hujjatlar psixologik-pedagogik omillarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etishni ta'minlab, ta'lim tizimining sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqolada psixologik-pedagogik treninglar va innovatsion yondashuvlar bo'yicha ilgari surilgan tavsiyalar bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligini yanada samarali tashkil etishga yordam beradi. Ushbu yondashuvlar pedagogik kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida individual yondashuvni kuchaytirib, pedagoglarning kreativ va ijodiy salohiyatini oshiradi. Umuman olganda, maqolada ko'rsatib o'tilgan psixologik-pedagogik omillarni chuqur o'rganish va ulardan foydalanish nafaqat bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligini samarali tashkil etishga, balki ta'lim tizimining sifatini yanada yaxshilashga, yosh avlodning zamonaviy jamiyat talablariga mos, barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qilishi aniqlandi. Shu bois, mazkur omillarni nazariy jihatdan o'rganish va amaliyotga tatbiq etish masalalari kelajakda ham ta'lim ilm-fani va amaliyotining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akhmedov Sh. M. — Pedagogik psixologiya asoslari, Toshkent, 2018
2. Rasulov B. N. — Ta'limda innovatsion texnologiyalar, Toshkent, 2020
3. Karimova D. S. — Kasbiy pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi, Toshkent, 2019
4. Islomov J. R. — Pedagogik kommunikatsiya nazariyasi va amaliyoti, Toshkent, 2021
5. Tursunov A. S. — Psixologik-pedagogik treninglar texnologiyasi, Samarqand, 2017
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 14-dekabrda "Ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari" farmoni, Toshkent, 2020
7. Mirzaev N. Q. — Kasbiy faoliyatga tayyorgarlik psixologiyasi, Toshkent, 2016
8. Safarova M. T. — Pedagogik faoliyatda emotsional intellekt, Toshkent, 2019
9. Usmonov I. H. — Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, Toshkent, 2021
10. Zokirova G. F. — Psixologik-pedagogik omillar va pedagogik kasbiy malaka, Toshkent, 2022

